

శ్రీ
కోదండరామ శతకము. ౨

(అఘటికాసహితము)

రచయిత :

విద్వాన్ ప. కె. వరప్రసాదరాయకవి

స్వతంత్ర, నల్లూరు.

[వెల 0-4]



శ్రీ కోదండరామ శతకము.

(అఘటీకాసహితము)



(మొదటికూర్పు 1000 పాతులు.)

1940

ర చ య త :

విద్వాన్ ఏ-కె-వి-ప్రసాదరాయకవి

ప్రచురణాధికారములు గృంథకర్తవి.]

[మొ 0—2—6,

శ్రీ వేంకటేశాయనమః

విన్నపము



అంధ్ర సోదర సోదరీమణులారా!

స్నేహితుమండల పాలకులచే సూక్ష్మారుపేటనుండి బుచ్చి
రెడ్డిపాలెమునందలి యున్నత పాఠశాలార్థి పండితుడనుగా
మార్పబడిననీను, పాలితధర్మము నిర్వృత్తిపరగేవలమునాకు
కొత్తదియగు నీ గ్రామమున వ్యర్థపునఁ బ్రవేశించితిని. వర్షా
ధ్యముచే పెన్నానది పూర్ణగర్భయై పాలుమండుతఱి, శిశుము
తిరుగబడుటచే నాకు పాండిత్యభిక్షపెట్టిన యనేక కావ్యరత్న
ములు గంగపాలై యవశిశునముగా, గాన్పించుటయేగాక గ్రామ
మునుజేరినవెనుకగూడ కించిచ్చొచ్చాది దైవకసుటచములు గలు
గుచుండెను. ఇచ్చట గ్రామమున కలంకారభూతమై యుబర
చుంచిగోపురముతో విరాజిల్లుచున్న శ్రీ కోదండరామస్వామి
వారి దేవాలయమునుజూచి మనశ్శాంతికై శుభమునకై యహో
తరశతకందములను సంక్రాంతి సెలవులలో (జనవరి 1940) వ్రా
సితిని. ఈదేవాలయము మహిమాన్వితమై శ్రీ దొడ్లవారిచే
స్థాపితమైయున్నది. కందములు చిన్నవిగావున భావదార్పద్యము
తప్పకయుండును. రసజ్ఞులు మన్నింపును.

దీనియందు 'అజ్ఞాతకవి'యనుపేరుతో నా విషయముదా
టించిన శ్రీ యన్. సత్యప్రకాశరాయనికి నా కృతజ్ఞాజలులు.
వారు నాలోపములనుగప్పిరి. వారికి కేవలము నాపైగలప్రేమ
యే దీనికి కారణముగాని యన్యముకాదు.

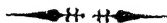
అ॥ వె॥ పాదము నార్తి వలన నూలనుబడియున్న
చిలుముపట్టెట్టి కలముఁబట్టి
రామనామశీలకు వ్రాసితి మెఱుఁగెక్కి
తుఱుగలించుకె తఁ గలుదుఁజూప.

బుచ్చిరెడ్డిపాశేము
25—3—40 }

విధేయుడు
వ. కె. వి. ప్రసాదరాయకవి

—

అ జ్ఞా త క వి



కం॥ పదియూతేడల యీడునఁ

బడన డికవి నె నయట్టి ప్రాధుండఁగఁతునీ

నదయంగన సజ్జాతుండ

సదయా! కోదండరామ! శశ్వద్ధామా.'

(3 భా. 83 పద్యము)

కలము నట్టుట పను నానవయేట. రచనలలో చిఱుకతకము మాత్రము ప్రదురితమగుట మరిపదు నాక్షేంద్రననుక. కవి యేడవపద్యములు విశాల ప్రపంచమున నజ్ఞాతవాసి. దుర్భరము! ఈ యజ్ఞాతకవిరాజునుగూర్చి కొన్ని వాక్యములు వ్రాయకుండజాలను.

ఈతనితో నాతోలుతటి సరిచరుము చెన్నపురియందలి యెస్టేనేడు హోటలున. ఆతఁడిచ్చట కొకటిరెండేడ్లు భోజనముచేసెను. ఇతఁడు చెన్నపురి పచ్చయప్ప కళాశాలలోన్నతపాఠశాలలో 1980 లో తాత్కాలిక పండితుఁడు. ఈతని విషయము నేనెఱుంగని దిండులలో నితఁడు లాకాలేజీ విద్యార్థియనుకొనుచుండేడివాడను. ఇతఁడు ట్రాయుబండిలో ట్రాయు పానుతోను, యూనివర్సిటీ లైబ్రరీలో పుస్తకములతోను శిఱుమవాసుఁ గావించువాఁడు. అప్పటి యీతని వయస్సు 20 లేక 21.

ఆ కాలమున నీతనిపై యెక్కువ గౌరవాభిమానములగులనారు నాటికే యేబదిదాటిన శ్రీయునులు దివాన్ బహద్దరు చీమలవానుపల్లి రంగారెడ్డి గారు. వీరుతో లత కన్నులు జల్లినోర్డు అధ్యక్షులుగనుండి యనంతరము చెన్నపురి యెండామెంటు బోర్డుప్రెసిడెంటుగ 1930 మార్చి నెలలో హెర్నియ వ్యాధిచే యెగ్గురుఁడై సెయిన్ హోమ్ లో మరణించువరకు జనించెనీ.

స్వతంత్రతాబుద్ధి య ద్యోగపంజరమున బంధింపబడినది. గురవృష్టము తాండ
వించినది,

శ్రీ రంగారెడ్డిగారి మరణానంతరము విరక్తులై వీరు యద్యోగధా
మున నెల్లారుమండలమున నున్న భావుక గృహమున కొన్ని మాసములుగడపి
యప్పటి నెల్లూరుజిల్లాబోర్డు ఆధ్యక్షులగు శ్రీ బేజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారి
యాదార్థ్యగరిమచే 1930 జూలై నెలలో నాంగ్రహండితపదవిని సంపాదించిరి.
శ్రీవారి ఋణమును దీర్చుకొనుట యట్లు నిప్పటికి నీతఁడు పలుకుచు నేయుం
డును- ఇప్పటితఁడు నెల్లూరు మండలమున నేబదిరూప్యముల వేతనముపై
పండితపదవిలోను న్నాడు:-

ఈతని విషయములన్నియుఁబ్రస్తుట కిటు భావులేదు. వ్రాయుకొంటి
కావ్యమువలె సాగుచుండును-

ఈతని రచనలు 16-వ యేట ఆనగా 1922 ప్రాంతమున ప్రారం
భమై 925 జూలైలో కవి సహవాగులకుఁ బోగి. యనంతరము నెలిచి
1930 జూలై నవ్వడవ్వడు గాన్పించి యనంతరము పూర్తిగిస్తుంభించినది-
ఆధిక దార్ఢ్యములో, కుటుంబకష్టములలో, శరీరగుత్తలలో, దేశీయసంకు
చితబృష్టిలో, నిరాడంబరగణములో, సహజమూకీభావ స్వభావములో, కతి
పయస్రముఖ పత్రికల యసూయూగ్నిలో, పరులనాశ్రయింపని స్వతంత్ర
భావములో నీతని సారస్వతి సేవస్తుంభించినది- కవి నేటికి నజ్ఞాతుఁడే!
ఇతని తరువాత కలముపట్టినవారు నితనికంటె నన్నివిధముల నలఁతులగువారు
పత్రికలమూలమున వస్త్రైకేంద్ర- ఇతని హృదయగహ్వరమునుండి, చీల్చి
కొనవచ్చిన హృదయకేదనమనెడు నీతని బాల్యపుకృతిలో నీతఁడు.

తే॥ గీ॥ ఇదియెయననేల మత్కృతులెల్లనకట!

నాదుగృహమున మూల్గుచున్నవి నిజంబు;

గొడ్డుపోయినదేశంబో! కూతుగమిని

కనెడునిర్ధని భాగ్యంబో! కతమెఱుంగ.

అని వాగిసిన పద్యమితని యసహ్య మనశ్శల్యమును చెలుపుదున్నది-
ఇద్దానినిఁజెకల్పి కీర్తికాంతావరణ మితనిపొప్పున బడయునదృష్ట మేరివో.

ఈతని రచన లనేకములు- నూటికి తొంబదిపాళ్ళు బాంధ్యపుకృతులు-
నాడు తెలిసినంతవఱకు నీతని పద్ధిమకృతిహృదయనివేదనము- ఈతఁడుతన
19-వ యేట యీ కృతిపై యీతనినిఁదలిసిన యేకొలదిమందికవులొక
శతావధాని దోమా వేంకటస్వామిగుప్త, శతావధాని కొమ్మూరి సంగమేశ్వ
రకవి, ఉమాశ్రీమ, కవిరాజు మల్లాది విశ్వనాథశర్మ, ఆసుకవి శిఖామణి
పోకల నరసింహారాయాదుల యభినందనపద్యములే శతాధికమైనవి- కృతి
చూచిన 240 పద్యములు మాత్రముగలవి- ఇవి 13 యేండ్లను పూర్వము-
అభిప్రాయముల నొసఁగినవలుపైత మితనిమరచిరి గాని యీతని యీకృతి
రత్నమకృతినాగుఁగ్రహణజూపలేను- 'బాలచంద్రిక' అను 300 పద్యముల
కృతిమతీయొకటి చిన్నయిది నీతిచంద్రికనువ్రాసెను- అదిగద్యము-
కథాన్వితము- ఇది పద్యము- అతులిత నీతిరత్నయుతము- ఇఁకను నీతులనే
వివర్ణింపఁగైతెలి నూర్చిసూర్చివ్రాసెను- ఇది గాక శ్రీ వేంకటేశ్వరశతక
ము, పక్షిశతకము, ద్వయి, చంద్రిహాస (ఏకాంక నాటకము) అభిమత్యుపధ
ము (ఏకాంక నాటకము), అనేకచాటుపులు, ఖండకావ్యములు, లేఖలు,
వ్యాసావళులువ్రాసెను- ఒక్కటియు ముద్రితమైన పాపముఁబోలేదు.
ఇందు పేర్కొనఁబడిన చంద్రిహాస వివర్ణింపఁబడెను, అభిమత్యుపధమువివర్ణ
యింపఁబడెను అత్యుక్తముగానుమున 1935 మే నెలలో తాలూకా తహసీల్దార్
రు గారు డి. శ్రీరాములు నాయుఁడు గారి యధ్యక్షతను, మరల నానాటకములే
బాలికా బాలరచే పరిశ్రేయముగా 1936 మే నెలలో పరిష్కృత కడపపుర
కమిషనరు గారను రాంజేంద్రరావు గారి యధ్యక్షతను పరమపంపఁబడి మిక్కి
లి పరిశోధింపఁబడినవి. ఈతని 'శివాజీ' గద్యచరిత్రము. సర్. యదు
నాధసర్కారు అను నుపనిషద్ చరిత్రగ్రాఁకుఁడు వ్రాసిన దానిననుసరించి
వ్రాయఁబడిన నుమా రాజువందల పుటలుగల యాధ్యునిండు. ఇట్టి గ్రంథ
మాంధ్రమున లేదను లోపమితఁడు తీర్చెను.

ఇతడు 'అభినవాంధ్ర కవీంద్ర జీవితములు' వ్రాయ సాహసించిన మేధాశాలి అనేక రూప్యములనితడు తన పేనజీతమునుండియే యుత్తర ప్రత్యుత్తరములకు, నవసంగ్రంథములకు, కరవశ్రములకు వెచ్చించెను. ఆంధ్ర దేశమునందలి కవులందఱు సానుభూతిఁజూపిరి. ప్రముఖు లాశీర్వదించిరి. ఆంధ్ర, త్రిలింగ, గృహంశ్శ్లోది పత్రికలు వీరి యాశయముల వెలువఱునుట లో సాహాయ్యపడినవి. హైదరాబాదునందలి ప్రముఖు ల శ్రీ సురవరము ప్రకాశరెడ్డి మొదలగువారు ప్రోత్సహించిరి. అయినేమి; సంచారముచేయు నిదే, ధనము వెదజల్లినదే గార్యము నెరవేరు! విఘ్నములతో, దీక్షైయ యివ ఋణముతో నానుగవభాగము కృషితో కార్యమునిలిచినది. ఇంతలో రత్నమువంటి మూడేడ్ల పుష్కలడాకస్మిక మరణమునకు లోనై దుఃఖమును చెందెను. ఒకప్పుడు పేదప్రశ్నింపగా నితడు 'దినములు కలిసికాలేను. మిశ్రులకు నాస్థితి చెట్లు తెలియును'. పట్టి బంగారుకూడ మట్టియగుదు న్నది. ధనితల నాశ్రయించిన యాచమండవనుకొ నెవరేమో; ధనములేక సంచారమెట్లు? నన్ను ప్రోత్సహింపరచిన శ్రీ సురవరము ప్రకాశరెడ్డిగారు సోదరునివలె మెలఁగిన శ్రీ అద్దేపల్లి నాగగోపాలరావు, నమ్మిన యాంధ్ర కవులు తటస్థించినప్పటిను చెప్పఁగలను.' అనుకొనిన కార్యము నెఱవేర్చు కొనలేని వ్యక్తియన్న నేమి? పోయిన నేమి' అని కించపడిరి. అప్పటి యా తని ముఖవర్ణము జాలినగొల్పినదిగా నుండెను.

కొందఱు వ్యక్తులు కొన్ని పత్రికలు నీతని నీపడించి యుండవచ్చును. అందుచే నీతడు తన తన పద్యభావములతో చుర్రెఁగినాడు. అందలి కొన్ని పద్యముల నిటను నాహరింతును

కం॥ జ్వాలాభీలానలపా

భీలాలితరుచిని నార్చు లీలకు బాలుం

డాలరియగుదును శుష్కతృ

గాళిం గప్పంగ నెందు నడఁగు నెకాంతుల్.

కం॥ ఎందో మృందుసటంచును

మందుండై యొకఁడు నీచమానమొప్పుకొ

కందుకముంగొని శిల్పపై

నిందితగతి నై వ వెండి నగుడకయున్నె.

కం॥ భాస్కరుఁగప్పుటలన శ్రే

యస్కరమే! సాగనేని యదిసిరమే! శో

భస్కర కాంత్యుదంచిత

భాస్కర కరకోటిగప్పు వలతులుగలరే

కం॥ నలుకడలేనివిగ, మహా

బలునకు భయపడునవిగను స్వయముగ తమ భ

క్తుల గర్జించునవిగఁ గల

పలువగల పత్రికలు ననుబలుపఁగఁగలవే.

కం॥ తొలుతటి దినములలోపలఁ

గలమునకు నన్నెవాసి గవబడెనేనొ

దళతళ కాంతులవాపైఁ

గలజీవితమరుగు నటుల శాదుగనాకుకొ.

చం॥ కలఁగినమానసంబునను గాంతిని మాసినకారణంబునన్

నలఁగిన శక్తి యుక్తులను నాహృదయప్రణసేర్పరార్తిలో

నలువసతీ! యహంకృతుడ, నక్షమియింపునువాదుశి క్తినే

పలుమరుచాటెదకొబరుషవాక్కులబల్కెదదె వయుక్తి
చేకొ.

ఈతని స్వభావము పరమాచ్ఛతకరము. తనగొప్పతనమును తాను చెప్పికొనడు. చెప్పికొనవలసినప్పుడు బట్టాత్మాపతస్తుండగును. ఈతడు కవియనువలయును ప్రక్కవారికిగూడ తెలియదు. తెలిసినవారు గౌరవించిన యిచ్చంగఁడు. గౌరవించనిచో జించింపఁడు. మాయల పెఱుంగఁడు. స్వభావము అతి స్వతంత్రము. మర్యాదాభంగమునుచోట రారాజునైన కవి తా ఖడ్గమునఁ జీల్చివైచును. ఇట్టిఘట్టము లితని జీవితమునఁ గలవు. అట్టి ఘట్టములే యితని విషాదకర జీవితమునకు కొంతవరకు హేతువులు. ముఖము నిరంతర విచారన్యోనికము. నడకయును గాని, వాక్కునను గాని వేషమునను గాని పండితకవియని యబురూత్రిము తెలియఁబడును. ఎట్టి దుర్వ్యసనములు లేవు జడునివలె గాన్పించును. అహంకారము సున్న. లౌకిక మర్యాదవిడిచి హృదయమునవిప్పి యదార్థమును ప్రభునినన్నిధిని, భిక్షకుని నన్నిధి సమభావములతో జూపును. బ్రాహ్మణేతరఁడయ్యు శాకాహారి. చీమలు, దోమలు, నల్లులు మొదలగువానినిగూడఁ జంపని దయామయుఁడు. బలహీనస్వరూపము. ముప్పదియేడ్లకే వృద్ధుఁడు భగ్వాశయుఁడు. ఈతనిని జూచినవారితని మఱువఁజాలరు.

ఈతఁడొకసారి తన నిరాశాపూరిత విశ్వాసవాయు తరంగములచేఁ బ్రేరితుఁడై 'అభినవకృష్ణరాయ'ఁడని యాధ్యరీతమునఁ నేరెన్నికఁగన్న శ్రీ దేజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారికి తన ప్రగ్రమకృతులను బ్రకటింప నైదువందల రూప్యము లిచ్చించుచు 60 పద్యములుగల లేఖవ్రాసెనట. కాని వ్రాసియు దురదృష్టశాలి యా లేఖను వారికి బంపకయే పోయెనట. ఇది రెడ్డిగారికి తెలియనేతెలియదు. ఈకవియొక్క యారాజసగణమును స్వతంత్ర భావోద్రేకము పురోభివృద్ధికి భంగకరములు అనివ్రాసినందులకు వారు నన్ను త్తమింతురుగాక.

ఈతని కవితత్వమును విమర్శించునక్షత్రగలవాఁడనుకానుగాని యిరువదివ శతాబ్దముండలి కవిలజలలో నీతఁడొకఁడని మాత్రము చెప్పగలను.

కెల్లారు మఁడఁము కేరెన్నికఁగన్న రెడ్డి జమీందార్ల కునికికట్టు.

వారిమూలమున వీరి కృతులు వెలువడుఁగాక! దినమునకొక పాఠ్య శతకము రచింపఁగల యీ పాఠ్యకవివ్రాత వీతని పుత్రిభకుఁ దగిన విరివిగా లేకుండుట శోచనీయము. ఈతని బాల్యపుకృతులను బ్రకటింపించియు, నూతనకృతులను వ్యాఖ్యభోక్తృహించియు నాంధ్ర శ్రీమంతులు ధన్యులమై పరుగాక! పుస్తకము వీరున్న గ్రామమునందలి యువకులు ధనికులునగు శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారు శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు, శ్రీ మేనకూరు బుర్రామరెడ్డిగారు, శ్రీ శేఖర సోదరులు, వీరిపై యాదరాభిమానములుగల యగ్నికల్పరు డైరెక్టరు పి. హెచ్. రామరెడ్డిగారు, వీరియున్నతిఁబోడ్పుడి కీర్తిబొందెదరుగాక! కవియ, సోదరప్రాయఁడును, నాచార్యుఁడునగు నీతనిని శ్రీ చీమలవాగుపల్లి రంగారెడ్డిగారి పుత్త్రీపుత్త్రులు భక్తిగౌరవములతో నీతని జీవితము వికాసవంతమగు నట్లునర్తురుగాక! అట్లానర్చి వారును స్వర్గమునందలి తమ వృద్ధజనకుఁగుండ నానందమొడఁగూర్తురుగాక! ఈ శతకమున నీతఁడు

కం॥ సత్సోనీయానియ ని

ర్మితజేసిన రెడ్డికులము వృద్ధినిబొందెన్

సుతికర్త కు నేమిజెడవొ

యతులితకోదండరామ! ఆర్తి విరామా.

అనివ్రాసెను. అగున. సప్తసంకానములలో నొకటగు నాలయనిర్మాణమునుజేసిన రెడ్డిమహాశయుల కులము తామరతంపరయ్యెను. సప్తసంకానములలో నొకటియు శాశ్వతమైనదియు. భక్తులు చరివి తరివి కారణమైనది యునగు శతకనిర్మాత నొక పేదకవిని శ్రీ కీర్తులుపొందకుండునా?

చెన్నపురి

20—3—1940

}

యస్. సత్యప్రకాశరావు

శ్రీ కోదండరామశతకము

ప్రథమఖండము.

కం॥ శ్రీమద్దివ్యపదాంబుజ
ధామాంతరనటనశీల ధన్యతర రమా
రామా రాజితథామా!
రామా! కోదండరామ! రవిశతథామా. ౧

లఘుటీక॥ ధామాంతర = ఇంటిపడుమఱ; రమారామా = లక్ష్మీయ
నెడు స్త్రీచేత.

కం॥ ప్రేమనుధారసధారా
భూమదృగంచలవిలాస! బుధనుతిరావ
స్తోమాంచితదిక్ప్రీమా!
రామా! కోదండరామ! రవిశతథామా. ౨

కం॥ భీమాహవధామానల
భూమజ్వాలాంతరారి భూషద్రుమ! భ
క్తామయ వైద్యోత్తమ! శ్రీ
రామా కోదండరామ! రవిశతథామా. ౩

ల॥ టీ॥ భిమ = భయంకరమైన, అహవ = యుద్ధమునందలి, ధామ -
పరాక్రమము అనెను, అనల = అగ్నియొక్క...

కం॥ ధీమజ్జనదృశోమా!

సోమాబామరసుత తతసోమోద్దామా!

ధామాపహసితరామా!

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౪

e॥ టీ॥ సోమా = చంద్రుడా; స + ఉమా + అజ..... ఈశ్వరుడు బ్రహ్మ.....

క॥ మామకకవితాకామన!

కామనకాంతిప్రహసితకామా! కామ

సోమసురాగారామా!

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౫

e॥ టీ॥ మామకకవితాకామన = నా కవిత్యమం దిచ్చగలవాడా, కామనకాంతి... చక్కనికాంతిచేత...; సున + అక + ఆరామా = కల్పశృంగములతోటపంటినాడా.

కం॥ నీమహితాలయముండెను

గ్రామముజేర్చితి విట శుభకాంక్షను నీపై

నీమెయిశతకిముజెప్పెద

రామా కోదండరామ! రవిశతధామా. 6

కం॥ కామితకల్పండవనియున్

గామిషిదైవంబవనియుఁ గర్మధ్వంసో

దాముండవనియును గొలుతును

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. 7

e॥ టీ॥ గామిషిదైవము = ఉత్తమదైవము.

కం॥ తామసశీలిని దీలిస

దీమసబుద్ధిని ప్రవృద్ధతీక్షణార్జిజ్ఞా

లామగ్నుడ నుద్విగ్నుడ

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా.

౪

౬॥ టీ॥ దీలిస దీమసబుద్ధిని = డిల్లిపడిన ధైర్యబుద్ధిగలవాడను.
ఉద్విగ్నుడన్ = భయముపొందినవాడను.

కం॥ ప్రేమించి యోమగలవని

నేమంబున నీపదమున నిలిపితి మది; లూ

లామాలము నేయకు మో

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా.

౫

౬॥ టీ॥ లూలామాలము = మోసము

కం॥ కామించునె కలువ రవిని

ప్రేమించునె తమ్మి శశిని, విడుచునె యుష్మ

న్నామధ్యానము నామతి

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా.

౧౦

కం॥ సౌమిత్రిని భూపుత్త్రిని

సామీరిని వారి వీరి సర్వామరులన్

జేమించియు ననుబ్రాముడె!

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా.

౧౧

౬॥ టీ॥ పామినుడె = బాధింతువా?

క॥ ఆముకొనిన పాపంబుల

నాముత్తుడ నెట్టులబ్బు నాముత్రికమున్
జేమింబున నోమకుండిన

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౨

౯॥ టీ॥ ఆముకొనిన = పైకొనిన; ఆముత్తుడ = బంధితుడను;
ఆముత్రికము = పరలోకసంబంధములు.

క॥ ధీమంతుడ శ్రీమంతుడ

నేమీయని నిన్నుదలచ నిప్పుడు చనె గ
ర్వామయ మిదిగో యజులి

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౩

క॥ ప్రేమంబున నరిసోదరు

నోమిచ నరుణానిధివట! యోహో తండ్రీ!

నామొఱు వినకుండు తెటుల

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౪

క॥ కాముదచంద్రోపమమై

క్షేమంకరమై పరమయి, శివకరమగు హా

సామేయము నివదనము

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౫

౧॥ టీ॥ కాముదచంద్ర + ఉపమమై = కార్తీక చంద్రునితో సమానమై,
శివకరమగు = నుఖమును కలిగించునదియగు

కం॥ ధీమంతులబ్రాహ్మచర్యం

నేమున్నది గొప్పతనము; హీనాత్ముని న
న్నీమినగద నీమహిమము

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౬

కం॥ ఏమో! ఎటనో! ఏదినో!

ప్రేమంగంచితి వనెదరు విబుధులు; నన్నుం
గోమున గనిన నిజంబిది

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౭

ల॥ టీ॥ గోమతే = ప్రియతో.

కం॥ అంకుడ, శంకాతంకుడ

సంకటపథనటనశీలజకళంకుడ, మో

హంకుడ, మంకుడగనుమ! శు

భంకర! కోదండరామ! భాస్వదామా. ౧౮

ల॥ టీ॥ అంకుడ = చొప్పిని; మోహ + అంకుడక = మోహముచే

గుర్తింపఁబడినవాడను.

కం॥ సకలగ్రామణి యనియున్

సకటామరమణి యనియును నిజకాంతిహాస

త్రప్తకటాంబరమణియనియు నె

న్నికగల కోదండరామ! సర్మలధామా. ౧౯

ల॥ టీ॥ సకలగ్రామణి = అన్నిటముఖ్యము; సకట, అమర

మణి = దగ్గరగలది మణి; అంబరమణి = ముఖ్యము

కం॥ శాంతుండవని బుధహృదయ ని
 శాంతుండవని, సుజనవనవసంతుండవని, ధీ
 మంతుండవని, దాంతుండవని
 యెంతును కోదండరామ! యినశతధామా! ౨౦

కం॥ శ్రీకరుండపు, కరుణామృత
 శీకరుండపు భక్తజనవశీకరుండపు చు
 ర్లోకాభీభీకరుండపు
 పాకటకోదండరామ! రవిశతధామా! ౨౧

కం॥ దోషంబులఁ జేసితి ని
 ర్దోషుని నిఁగాంచుకోర్కి తోరం బెటులీ
 దోషికిఁ గాన్పింతువా! గుణ
 భూషణ! కోదండరామ! బుధజనకామా. ౨౨

కం॥ వెతలంబడితిని బహుధా
 మతియుంజలియించెను గతిమాలినవాండఁ
 బ్రతిమాలెద శతవిధముల
 గతివని కోదండరామ! ఘనతరరామా. ౨౩

ల॥ టీ॥ బహుధా = అనేకవిధముల.

కం॥ శ్యామలకోమలదేహా!
 సోమక్రమ విజితవైరి శోభితబాహా!
 ధీమహిమావిలమోహా!
 రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౨౪

ల॥ టీ॥ సోమక్రమ = సరాక్రమక్రమముచేత.

కం॥ భూమామరవరనాయక!

భీమారిహననలసద్వివిధనాయక! సు

త్రామాభయదాయక! శ్రీ

రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా! ౨౫

ల॥ టీ॥ భీమ = భయంకరులైన, అరి = శత్రులను, హనన = చంపునట్టి...

కం॥ నవనవబహువిధనై భవ!

భవరోగభయార్తహరిణ భావా! భావో

ద్భవభాభాసుర! సురసుతి

రవశత! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౨౬

ల॥ టీ॥ భావోద్భవ + భా + భాసుర = మన్మథునివంటి కాంతిచే ప్రకాశించువాఁడా.

కం॥ అంబరచుంబితధామా

డంబర! కనకాంబర! ఖనటత్కిరి నటీ

లంబనశితరుచిమద్వి

శ్వంభర! కోదండరామ! భాస్వద్ధామా. ౨౭

ల॥ టీ॥ ఖనటత్ = ఆకాశమున నటించుచున్న, కీర్తి నటీ = కీర్తి యనెడు నాట్యాంగనయొక్క, లంబన = హారముయొక్క, శితరుచి మత్ = తెల్లని కాంతితోఁగూడిన, విశ్వంభర = లోకముగలవాఁడా.

కం॥ మాంసకులార వతంసా!

హింసాకరదైత్యవంశహృష్టధ్వంసా!

మాంసలలితాంస! బుధరి

రంసా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౨౮

ల॥ టీ॥ బుధరిరంసా = పండితులతో నానందించు కోట్లగులవాఁడా

కం॥ అంబుజసమకాంత్యంబక;
అంబకవిధ్వంసితాసురాంగక! అంగా
డంబరరుచినిత్రో
లంబక! కోదండరామ! లాలితధామా. ౨౯

ల॥ టీ॥ అంబక = కమ్మంబకరాండా; అంబక + విధ్వం
సిత = బాణముచేత నాశము చేయబడిన...

కం॥ భూమభవధ్యూరానం
దామేయుడు గోపన నిను నండంగంనిగా
దే మహిమన్ ముశముగొనె
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౩౦

కం॥ రారాజత్కిరిసుధా
ధారాసాంధూభవన్నితాంతదిగంత
స్ఫారునిగా నొనరింపవె
ధీరా! కోదండరామ! దివ్యన్నామా. ౩౧

ల॥ టీ॥ రారాజత్ = మత్కిరి ప్రకాశించుచున్న; పాంధూభవ
త్ = తెల్లవగుచున్న. నితాంత = ఎడతెగని, దిగంత = మృత్యువుచేత
స్ఫారునిగా = ప్రకాశించువాడ.

కం॥ భంగాపాదకపాప
త్వంగస్మాననుండఁ గొలుతుఁ దద్దయు నీయన్
రంగత్సుఖసందన్మతి
రంగా! కోదండరామ! రవిశతధామా! ౩౨

ల॥ టీ॥ త్వంగత్ = కంపించుచున్న, సందత్ = సంతోషించు
చున్న.

కం॥ జహదజహత్కామంబుల

సహియింపగరానివెతల, సాగనిపనులన్

దహియింపఁబడెనుడెందం

బిహమునఁ గోదండరామ! యిసశతధామా. 33

ల॥ టీ॥ జహత్ + అజహతు + కామయిన్ = విడుచుచున్నవియు
విడుదనియు నగు కోరికలచేతను.

కం॥ నినుఁ గొల్వ ముక్తిబ్రాత్రయె!

నిను నుతియింపని కవచము నిక్కపుచదురే!

నిను మించు పతియుఁగలడే!

జనకా! కోదండరామ! జనమతనామా. 34

ల॥ టీ॥ బ్రాత్రయె = దుర్లభమా, చదురే = శేర్పా.

కం॥ సంకుచదాత్మాంభోజం

బింక భవద్వదననిత్యహేళినిఁగని ని

శ్మకన్ వికసింతుర! టే

మాంకా! కోదండరామ! యతులితధామా. 35

ల॥ టీ॥ సంకుచత్ = ముకుళించుచున్న; నిత్యహేళి = ఎల్లప్పుడుండు సూర్యుడు.

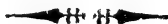
కం॥ ఉన్నమదంచితశిరమున

సన్నతమార్గంబున, సుఖసంఘాంతరమం

దెన్నెడు చరియింపంగల

నన్నా! కోదండరామ! యతులితధామా, 36

ల॥ టీ॥ ఉన్నచుత్ = ఎత్తఁబడిన.



శ్రీ కోదండరామశతకము

ద్వితీయఖండము.

కం॥ శ్రుతిభూషణనామా! వి
శ్రుతగుణకలనాభిరామ! ఊచితవయా
స్తుతవల్యాశ్రయసదుగ్రమ్!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧

ల॥ టీ॥ ఊచితవయా = సీతయనెను, స్తుత = పొగడదగిన, శ్రీ =
తీగను, ఆశ్రయ = ఆశ్రయమైన, సదగు = మంచివృత్తము.

కరి॥ సతనానామరసేవిత!
వ్రతవిశ్రుతభక్తలోకభావిత! నిత్యో
స్సతభావాంబుజభాసిత!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨

కం॥ తతరాక్షసశిక్షణచణ!
పతితవ్రజరక్షణఘన! పావనచరణ!
గతమార్గణమృతరావణ!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. 3

ల॥ టీ॥ చణ = సమర్థుడా; గత = వెడలిన, మార్గణ = బాణము
లచే, మృత = చనిపోయిన; రావణ = రావణుడు కలవాడే.

క॥ విశతదయాదృక్పాలన!

యతీతతిపాలన! శ్రుతినిచయవనీమార్గో

దతజనమానసఫలన!

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా, ౪

౭॥ టీ॥ స్వక్ = మాపులన; చలన = వ్యాపించజేయువాడ౯.
ఫలన = క్రిందివాడ౯.

క॥ గతి నీవే యనియ్య, న

దతులక్షణ గర్తపునునీవగద యనియును ను

గతి దుర్గతిగా వేడెద

సతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా, ౫

క॥ ప్రతిగానోపను, పొగడన్

మతియుం జాలదు చలించు మాటికి ధృతియ్యన్

పతితుండ నుద్ధరింపును

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా, ౬

౭॥ టీ॥ ధృతి = ధైర్యము.

క॥ యతనంబులు వెతలయ్యెను

సతనంబులు నా యభీష్టవర్గములయ్యెన్

ధృతిచాలదు మతినిల్వదు

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా, ౭

కం॥ కృతములు పాపంబులు, సం
 భృతములు తాపంబులు, బహువిధములు పాటుల్
 గతములు శక్తులు- గావవె
 అతులితకోదండరామ! ఆర్తి విరామా. ౮

ల॥ టీ॥ కృతములు = చేయబడినవి, సంభృతములు = భరింపబడినవి, గతములు = పోయినవి.

కం॥ అతిదారుణకర్మావల
 గతశక్త్యత్సహబీజకారణజాలో
 ద్ధతదుఃఖాక్రాంతుడను
 అతులితకోదండరామ! ఆర్తి విరామా॥ ౯

ల॥ టీ॥ అతిదారుణ = మిక్కిలి భయంకరమైన, కర్మ + అవల = కర్మ అనెడు అగ్నియందు, గత = పోయిన, శక్తి + ఉత్సాహ = శక్తి ఉత్సాహములు అనెను, బీజ = విత్తనము, కారణ = కారణముచేత, జాత = పుట్టిన, ఉద్ధతదుఃఖ = చెలరేగినవివారముచేత, ఆక్రాంతుడను = ఆక్రమింపబడినవాడను.

కం॥ నుతమై జనకసుతానే
 విశమై, మానీంద్రహృదయవీధిగతమై
 శుతమగు పదముంగొలుతును
 అతులిత కోదండరామ! ఆర్తి విరామా. ౧౦

ల॥ టీ॥ నుతము = పొగడబడినది, గతము = పొందినది; శుతము = ప్రసిద్ధమైనది.

కం॥ పృతిషేధింపుము పాపము

ప్రతిపాదింపుము సుఖంబు భక్తిని ప్రథయున్

ప్రతియత్నంబొనరింపుమి

యతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౧

ల॥ టీ॥ పృతిషేధింపుము = ఆడ్డంపుము; పృతియత్నము = ఆసు
కూల్యము; పృథ = కీర్తి

కం॥ భృతములు జగములు నీచే,

సుతునన్ భరియింప భరమె! చ్యుతపాపునిగా

ప్రతిభాధిపుగాఁజేయుమి

అతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౨

ల॥ టీ॥ భృతములు = భరింపఁబడినవి; చ్యుతపాపుడు = జారి
పాపములుగలవాఁడు; పృతిభా + అధిపుడు = మహిమవప్రభువు

కం॥ మత్కరినై ప్రతిహరికు

గతిఁబోకుము బుచ్చిపునిగల మోదేవా!

గతి నీచే యని వేడితి

సతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౩

ల॥ టీ॥ మత్కరి = మాయావి; ప్రతిహరికుగతి = గారడవానిరీతి.

కం॥ శ్రుతులకు సందవటంచును

ప్రతులకుఁ జిక్కవనియంచుఁ బలుకుదురె నన్

సతఁజేసినఁ బోనేర్తువె!

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౪

కం॥ సుతుండ, పతితుండ దీనుండ

నతమతి నతిదుఃఖవశుండ, నమ్మిన నాడన్

ప్రతివాసిన్ గావ వలదె!

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౪

ల॥ టీ॥ నతమతిన్ = లాంగినమనస్సుగలవాడను; ప్రతివాసిన్ = ఇరుగుపొరుగువాడను (దేవాలయ పరిసరమున నుండువాడను)

కం॥ ప్రతిపక్షానుజరక్షా

ప్రతిపత్తింగల్లు దేవవరుడవు; భక్త

ప్రతతి భరించుట వింతయె

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౫

ల॥ టీ॥ ప్రతిపక్ష-అక్షజ = శత్రుని తమ్ముడగు విభీషణుని, రక్షా = కాపాడుటవలని. ప్రతిపత్తిన్ = గౌరవమును.

కం॥ ప్రతిభాప్రతిముండవు ధీ

తతిరక్షాదీక్షితుండవు; దక్షుండవు, రమా

పతివి గనుము ననుజూలును

అతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౬

ల॥ టీ॥ ప్రతిభా - అప్రతిమండవు = మహిమచే సాటిలేనివాడవు
ధీతతి = బుద్ధిమంతుల సమాహమును...

కం॥ నతితో నీయాలయని

స్మృతిజేసిన రెడ్డికులము వృద్ధినిబొందెన్

స్తతికర్తకు నేమిడెదవొ;

యతులితకోదండరామ ఆర్తివిరామా. ౧౭

కం॥ అతిదారుణహంతః గృహ
మతిఁగాచెడివాడవంట; మహిమంబనదే!
శతగతులను నుతియింతును
అతులితకోదండరామ, ఆర్తి విరామా. ౧౯

ల॥ టీ॥ అసదే - తక్కువయా?

కం॥ సతిశాసమోక్షదంబును
యతిశిఖినివహంబుదమునునగు సేవదమున్
ప్రతిదినమును మతినుసతును
అతులితకోదండరామ; ఆర్తి విరామా. ౨౦

ల॥ టీ॥ యతి-శిఖి - నివహ - అంబుదము = మనులనెను నెమిళ్ళ
సమూహమునకు మేఘము.

కం॥ ప్రతిషిద్ధకృతులఁజేసితిఁ
బ్రతిపత్తిని బార్చుకొంటిఁ బశ్చాత్తాపం
బ్రతిచూత్రము నాకిచ్చట
సతులిత కోదండరామ; ఆర్తి విరామా. ౨౧

ల॥ టీ॥ ప్రతిషిద్ధకృతులు = నిషేధింపబడినపనులు; అతిచూత్రము
= అధికము.

కం॥ ఇతికర్తవ్యం బెఱుంగక
కలిలంబడితిని; పథంబు ఘోరము నడువం
గొతుకదు; నడిపింపు జనక!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తి విరామా. ౨౨

ల॥ టీ॥ ఇతికర్తవ్యము = ఇది చేయదగినది అని; కుతిలంబశీతి = బాధబడితిని; కొతుకుము = సుదేహించును.

క॥ పిత యనినకొ మాత యనిన

నితవరియన భ్రాతయనగ నెవ్వఁడు తండ్రి!

పతివీచగాక నాకిట

యతులితకోదండరామ! ఆర్తి విరామా॥ ౨౩

ల॥ టీ॥ ఇతవరి = హితము చెప్పువాఁడు

క॥ సుతబుధరతూదీతూ

గతవీతూ! శిషీతార్య కల్మషతూ!

వితతాంభోజాతాతూ!

యతులితకోదండరామ! ఆర్తి విరామా॥ ౨౪

ల॥ టీ॥ సుత = సోదరుడనైన, బుధ = సంశయము, రతూ = గానాడెడు, దీతూ = దీక్ష చేత, ఆగత = నెడలిన, వీతూ = చూపుచుగలవాఁడా!

క॥ శతకోటికోటిధామా!

శతధృతిధృతిహసనదైత్యసంగరభీమా!

శతశతమంగళనామా!

యతులితకోదండరామ! ఆర్తి విరామా॥ ౨౫

ల॥ టీ॥ శతకోటి-కోటిధామా = కోటివజ్రాయుధముల ప్రాణాపము కలవాఁడా. శతధృతి = బ్రహ్మయొక్క, ధృతిహసన = హైత్యమును నవ్వునట్టి, దైత్య = రాక్షసులకు, సంగర = యుద్ధమునందు, భీమా = భయంకరుఁడా.

కం॥ కుతపకులార్ణవసోమా!

చతురాగమపినుతనామ! సన్నతకామా!

యతివేలగుణస్తోమా!

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౬.

ల॥ టీ॥ కుతప = సూర్యసియొక్క, అతివేల = విస్తారమైన.

కం॥ కుతలనుతాలలితలతా

నితాంతయావనలతాంతస్పత్యకభాభా

సితాసితమహితపట్నద!

అతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౭

ల॥ టీ॥ కుతలనుతా = సీతయనెడు, లితలతా = చక్కని తీగ
యొక్క, నితాంతయావన = ఎడతెగని పొయము అనెడు, లతాంత =
పువ్వుపైని, స్పత్యకభా = ఆడెడు విద్యచే, భాసిత = ఒప్పుచున్న,
అసిత = నల్లని, మహిత = గొప్ప, పట్నద = తుమ్మెద మునునాడ

కం॥ శ్రుతులకు భూషగ నాల్కక

మృతధారగ హృద్గుహకును మిహికబింబముగా

జతపడు నీదగునామం

బతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౮

ల॥ టీ॥ మిహికబింబము = సూర్యబింబము.

కం॥ సతశీలుర, వ్రతపాలుర

గతిహీనుల నుతచరితుల, గతదోషుల, నీ

వత్తిలోలతఁ గాతువు గద!

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౯

కం॥ గతపుణ్యులఁ దతదోషులఁ
 బ్రతికృష్టులఁ గితవజనులఁ ప్రతియోగితతిఁ
 బ్రతిఘాతన మొనరింపవె!
 యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. 30

ల॥ టీ॥ బ్రతికృష్టులు = అనాచారులగు నింశ్యులు కితవజనులు =
 మోసకాండ్రు, ప్రతియోగులు = శత్రువులు, ప్రతిఘాతనము = చంపుట.

కం॥ ప్రతిదినసేవాగతజన
 వితతిఁ భవదర్శనరతవిప్రవరతతిఁ
 కుతుకమునన్ గన్గుగొందును
 నతులితకోదండరామ ఆర్తివిరామా. 31

కం॥ చతురాననజనకుండవు
 చతురాగమవినుతుండవు విశాలవిబుధహృ
 త్తతిసదనుండవు నీవో
 యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. 32

కం॥ మతికిఁ మతివై, ధృతికిఁ
 ధృతివై విధికిఁ విధివయి దేలింపు సుధా
 సితకీర్తి కీర్తిరథి నను
 నతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. 33

ల॥ టీ॥ సుధా = అమృతమువలె, సిత = తెల్లవైన, కీర్తి = కీర్తి
 యనెను, కీర్తిరథిన్ = పాలసముద్రమునందు

కం॥ పతివని పితవని గతివని

యతికరుణారతివని జలజాయతనాసం

గతమతి వని నుతియింతును

నతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా.

౩౪

ల॥ టీ॥ జలజ-ఆయతనా = లక్ష్మీకో, సంగత = కూడిన, మతి =
మనస్సుకలవాడు.

కం॥ నుతిహారంబెద నిడ దృ

క్తిసుమములఁబొడపూజఁదనరింపఁగ హృ

ద్గతునింజేయఁగఁ గోరిక;

యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౩౫

కం॥ హతవిధి మఱిపింపఁగ ని

న్నతిపాపంబులఁ బొనరిచి యాపై నీపై

మతిఁజేర్చితి తుంతవృఁడ

నతులిత కోదండరామ! ఆరి విరామా.

౩౬

శ్రీ కోదండరామశతకము

తృతీయఖండము.

కం॥ దండ మజాండాధీశా!

దండ మనంతమహిమాస్పదకళావేశా!

దండము కరుణావేశా!

దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౧

ల॥ టీ॥ వేశా = గృహమైనవాడా, ధామ-ఉద్దామా = కాంతిచే
గొప్పవాడా.

కం॥ చండాఘతండఖండన!

చండాంశుకులార్ణవజనచయమండన! దో

ర్దండాహతారిభండన!

దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౨

ల॥ టీ॥ దోర్దండ = దండములనంటి భుజములచే, ఆహత = కొట్ట
బడిన, అరి = శత్రువులుగల, భండన = యుద్ధముగలవాడా

కం॥ అండజకులరాడ్వాహన!

ఖండితకిల్బిషజనసుఖకల్పన! దశదిక్

హిండితమహిమామోహన!

దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. 3

ల॥ టీ॥ ఖండిత = నాశనమైన. కిల్బిష = పాపములుగల, జన =
జనులకు, సుఖకల్పన = సుఖముగలిగించువాడా హిండిత = వ్యాపించిన

కం॥ ఖండితశివకోదండా!

దండితభీమారివీరతండా! సుగుణా

ఖండా! సాహంగంబుగ

దండము; కోదండరామ! ధామోద్దామా! ౪

కం॥ హిండితమంగళకాండా!

కాండవిఖండతమరంతఖలజనదండా!

దండానతబుధతండా!

దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౫

ల॥ టీ॥ హిండిత = వ్యాపించుచున్న, మంగళకాండా = శుభ
సమాహముగలవాడా కాండా = బాణములచేత; విఖండత, = ముక్కలుచే
యఁబడిన, మరంత = అంతములేని, ఖలజన = పాపాత్ములనెదు, దండా =
కట్టెలుగలవాడా.

కం॥ మండితరతివని కిరుణా

మండితమతివని లనద్రీమావతివని నీ

యూడం గతియని బడితిని

దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౬

కం॥ బెండగిలు శక్తి నలసితి

దండసిలు ప్రతిభ నిలిచితి దుద్యుడనై చకో

దండింపకు సాహంగము

దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా.

ల॥ టీ॥ బెండగిలు = పెల్లగిల్లబడిన; దండసిలు = అణగిన

కం॥ నీయట్టి పృథువు గలుగఁగ
నే యిట్టుల నిట్టియిడుమలేలావచ్చెన్
నాయట్టిదీనుఁజూడవు
న్యాయమె! కోదండరామ! యతులితధామా. ౪

కం॥ అరుసం బతివేలముగా
కరమడుదగు భక్తి నీకు కరములు మొగువన్
దొరకొనువాఁడెట్టిఘనుఁడొ!
పరమా! కోదండరామ! భాస్వద్దామా. ౯

జీ॥ క॥ అరుసంబు = సంతోషము; అతివేలముగాన్ = హద్దుమీ
తీసదిగా.

కం॥ పుట్టించిన నీకృపచే
బుట్టవలెన్ భక్తి గాని పొరిపొరి జనువం
బుట్టునె! విద్యయె! కృషిజే
పట్టగఁ గోదండరామ! పావననామా. ౧౦

కం॥ నుతిసేయఁగ నతిసేయఁగ
నతివేడ్కను నిన్నుఁగొల్పి, హర్షాశ్రువులన్
తతగతి రాల్చుఁగ రతిసీ
సుతులకుఁ గోదండరామ! శ్రుతిహితనామా. ౧౧

కం॥ మొడగు వెలలో డెందము
మండఁగ మండంగబుద్ధి మ్రొస్తడ నిన్ను
దండతఁదిట్టితిఁ దండీ!
దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౧౨

కం॥ దండివి, దండితపాపివి

పండితమండలహృదయ సభప్రచురితమా

రాండుండవు గండండవు

దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౧౩

ల॥ టీ॥ దండివి = సమర్థుడవు, గండండవు .. పీఠండవు, హృదయ
సభప్రచురిత = హృదయమునెదు ఆకాశమున హృదింపిన.

కం॥ అండం బిండితపాపము

హిండితమై దండమిడియె నిటుజూడుము నిక

మండాడెదఁ గొండాడెద

దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౧౪

ల॥ టీ॥ పిండితపాపము = దట్టమైపాపము; హిండితమై = వ్యా
పించినదై మండాడెదన్ = దీనతతో యాచించెను కొండాడెదను =
పొగడెదను.

కం॥ కన్నీరే మున్నీరుగ

తృన్నామం బహుతమగను ద్వత్పాదములే

హృన్నయనంబులుగా నా

కున్నవి; కోదండరామ! యుధతరధామా. ౧౫

కం॥ బన్నములంబడి నిన్న

న్నన్నాయని పిలిచినాడనైసంబోధక

గృన్ననరావన్నా! నా

యన్నా! కోదండరామ! యతులితధామా. ౧౬

కం॥ కరుణింపు దిగంతచర

ద్వరకీర్తి నటీచటనము; పరమరమాసుం

దరముఖదర్శనఘటనము

వరముగ; కోదండరామ! పావననామా. ౧౭

కం॥ ధిషణాధికధిషణునిగా

దృషితావనివనదునిగను, తేజఃకూలం

కషుగాఁజేయుమి; జితవి

ద్విషజన! కోదండరామ! దీవ్యన్నామా. ౧౮

౭॥ టీ॥ ధిషణాధికధిషణునిగాఁ = బుద్ధిమంతులలో గొప్పబుద్ధి
మంతునిగా, తృప్తిత = దప్పించితి, అవని = లోకమునకు, వనదునిగ =
మేఘునిగ తేజఃకూలంకషుగాఁ = తేజస్సుచే నొడ్డునొరయుచున్న
వానిగా

కం॥ సంసారసంతమసంబున

హింసాత్మక్తవైరిషట్కు హింసకు దీపో

త్తంసము కవసము; పాప

ధ్వంసా! కోదండరామ! పావననామా. ౧౯

కం॥ శేలిసియుఁడెలియకచేసితిఁ

గలుషంబుల వానిఁడెల్పగలనా? ఖలునిఁ

చలకూనకయేలును, నిఁ

డెలుతును కోదండరామ! దీవ్యన్నామా. ౨౦

౮॥ టీ॥ తెలుతును = నమస్కరింతును.

కం॥ ఆపదఁదలఁచును, సుఖమున
 నీపదమును మఱచుజనము; నేనో సుఖమైనై
 నీపద మెద నుంతుఁ దలఁతు
 నాపదఁ గోదండరామ! యతులితధామా. ౨౦

కం॥ తృణమును మేరువు మేరువుఁ
 దృణముగ నుదధిని పృథివిగ, బృథివి నుదధిగా
 నొనరువఁగలవాడవు కృపఁ
 గనవే! కోదండరామ! ఘనతరనామా. ౨౧

కం॥ నీపదములఁగొల్పింగా
 నీ పద్యావళిని వ్రాయ నీమూర్తిఁగనకా
 నీపాటల వినఁగోరిక
 శ్రీపా! కోదండరామ! స్థితరనామా. ౨౨

కం॥ బహుకారణవాతాహత
 మహనీయకవిత్వ దీపమందిరమగు హృ
 ద్గుహ; కావునఁ గృతజ్ఞాపుమి
 సహనము; కోదండరామ! శాశ్వతధామా॥ ౨౩

ల॥ టీ॥ వాత-ఆహత = గాలిచే కొట్టబడినది. కృతి = పుస్తకము

కం॥ మతిహీనత గతిహీనత
 యతిదారిద్ర్యమునుగూడి యతులితశక్తి
 హతమార్పఁగ మారెను జీ
 వితమే! కోదండరామ! విశుతనామా. ౨౪

కం॥ బంధుర కరుణాకర! అరి

సింధురపంచాననవర! స్మితరువిమధురా!

మంధరధర! సర్వగుణదు

రంధర! కోదండరామ! రవిశతధానూ.

౨౬

ల॥ టీ॥ స్మిత = నవ్వుయొక్క, రుచి = కాంతిచేత, మధురా = తియ్యనివాడా.

కం॥ నిత్యా! నిర్మల! నిస్తుల

కృత్యా! నిఖిలాధిప! నిజకృతినందితన

దృత్యా! నీరధిసుతదాం

వత్యా! కోదండరామ! భాన్వద్దామా.

౨౭

ల॥ టీ॥ నిజకృతి = తన కార్యములచే, నందిత = సంతోషింపబడిన.

కం॥ అరుణారుణవరచరణా!

చరణానతసురసమాజనంస్తుతిజృంభ

త్పరమరమాకరకరుణా

భరణా! కోదండరామ! భాన్వద్దామా.

౨౮

ల॥ టీ॥ అరుణారుణ = మిక్కిలి యెఱ్ఱనైన చరణ-ఆనత = చని మలపైవేసిన, సురసమాజ = దేవతాసమాహమయొక్క, సంస్తుతి = మందిరపొగడ్తచే, జృంభతే = చెలరేగిన, పరమరమాకర = శ్రేష్ఠమగు లక్ష్మీనిగలిగిండు, కరుణా = దయయే, అభరణ = అలంకారముగాగల వాడే

కం॥ సురవందన! దృక్పదన!
 పరమార్యాకృందన! విభవకృమజితశం
 కరనంకృందన! మాయా
 హరణ! కోదండరామ! అచితభామా. ౨౯

౧॥ టీ॥ పరమ-ఆరి-ఆకృందన = గొప్పకవుల నేడ్చుచువాడ

కం॥ కాళీవరప్రసాదుడ
 ఔళితవృద్ధయాఽబుజాతజంబాలుడ, భ
 కాళీసేవాకేళీ
 శీలుడ! కోదండరామ! జితరవిభామా. ౩౦

౧॥ టీ॥ ఔళిత = కడుగబడిన.

కం॥ నరసాంబాకృష్ణసుతుడ
 నరసకళింగజుడఁ గీరి సాంద్రకవీంద్ర
 సిరతరసేవాలోలుడ
 వరదా! కోదండరామ! పావననామా. ౩౧

కం॥ పండితపదవిని నెల్లూ
 ర్మండలములనున్నవాడ, మహిత కవీంద్రో
 ద్దండయశోభితుడ శ్రీ
 మండన! కోదండరామ! మంజులనామా. ౩౨

౧॥ టీ॥ శ్రీమండన = పక్షిసభంకారముగా గలవాడ.

కం॥ పదియూత్తేఁడల యీఁడునఁ

బదపడి కవినై నయట్టి పౌఢుడఁ గడు నీ

వదయంగన నజాతుడ

సదయా! కోదండరామ! శశ్వద్ధామా.

53

ల॥ టీ॥ అజాతుడక = తెలియబడనివాడను.

కం॥ శాపగోస్తుడనో!, కడు

బాపినో, కానియెడ నిరతభాస్వత్కిర్తు

ద్వీపితదినమలనేటికిఁ

జూపవు, కోదండరామ! సురుచిరనామా.

34

కం॥ భద్రచరిత్రాత్మక! య

ముద్రిత కృతు లిన్నినాభ్యు మూలను నుండక

నిద్రాంగూరివా! ని

ర్నిద్రా! కోదండరామ! ప్రియతరనామా.

35

ల॥ టీ॥ నిర్నిద్రా = జాగరూకతకలవాడా.

కం॥ ఏమోవాసితి, నిన్నే

మేమో యడిగితిని తండ్రి! హితమెటు లటులక

గామిత మిడిగావుము శీ

రామా! కోదండరామ! రవిశతభామా.

36

సంపూర్ణము.

ఓంకాంతి శాంతి శాంతి

ఈ గ్రంథకర్త కృతములై ప్రకటనయైనను
సిద్ధముగనున్న కృతులు.

1. హృదయవివేచనము (హాసకవులచే రచించినవి 240 పద్యముల పోల్గొనవచ్చును)
2. దుష్టనివేదము (వైష్ణవవిగ్రహము, కేశవస్వామివలె 200 పద్యములకు మించిన ఖండకావ్యము.)
3. కాలచంద్రిక చరిత్రమథాగము (4, 5, తరగతుల రాయలకై వ్రాసిన యాంబిక సీతమ్మ రత్నాకరము.)
4. కాలచంద్రిక ద్వితీయభాగము (1, 2, 3 పాదము నిర్వాహము.)
5. చంద్రహాస (మహాకావ్యము ఏకాంకి నాటకము.)
6. అభిమన్యుభూము (హీరమ్మచరితము ఏకాంకి నాటకము.)
7. శివాజీ (మృదంగిచ్చి వర తరకామండలము పర. యనునాథవర్మానుగా రాయలమహానరసింహవరాహ సహాయించివ్రాసినవి 240 పద్యములకు పులులు కల యామూల్య కలశ్రీగ్రంథము.)
8. వ్యయి. (దేశభక్తి ప్రాధికము 64 పద్యముల కీర్తి)
9. ప్రవీర్ణభక్తిము. (ఇందు యాంబిక, సోదర, సోమరీ, భూతీ, కలము ముఖములుగల నాలుగు తారావరులు గలవు. భాగవతగీత ప్రాచీనములు.)
10. కవిగారి చాటుపులు ప్రభుమథాగము (ఇందు కృష్ణాశీరములుగు పెక్కు పద్యములు గలవు.)

13464